

Landskap: Småland. Upptecknat av: Earl Viking
 Härad: Uppvidinge. Adress: Turäkra, Träkända.
 Socken: Ålgult. Berättat av: Earl Viking m. f.
 Uppteckningsår: 1940. Född år 1874 i Ålgults socken.

Uppteckningen berör F. d. Lantbr: Jan.
 Nilsson, Lennas son Johan Nilsson
 Och frölgrobben den Långe, Rödskäg-
 gade Finne. m. f.

Vob: f.

Fidor: f. - 2 f.

ett blad teckning.

Obs! Verkligt sanner händelse.

Skriv endast på denna sida!

1.)
Jag föddes i min födelseby Brohult i Älgshults
socken, Kränobergs län gränsar byn
I medborgars. Där bodde jag från 1828
till 1900. Bron den Jan Nilsson och levde där
^{hela} sitt liv. Han var till yttlighet vis-
skeplig, så det gjorde honom till ett
original i hela socknen denna hans
övertro. Han var kusin med min
fader Erik Jansson, och vi voro ofta
tillsammans. Min far plägade söka
överkalas gubben i syfte att få honom
på bättre tankar, men det var omöjligt.
Men Jan Nilsson svarade, "huru
på Spinkabacken ha vet mera än du
pro." Jan Nilsson var strängt rätt-
vis mot de fattiga; för liket förmyc-
tel än förliket, "den fattige ska ha sitt
& inte gå & vänta, när han har nyt &

2.)

ACC. N:R. M. 7022: 2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

fordra. Luktig mat höll Jan åt rätt arbetsfolk, så han hade aldrig svårt vid att få arbetsjälpar och rik var "Fader Jan". Jag arbetade mycket hos honom och tyckte det var enbart roligt att köra och se hans vidskepliga föreställningar, och jag höll med gubben, för desto mer kallade han an för mig. "Spink-Nunica" var död före den tiden då jag arbetade hos Jan. Men så hade han i det skälet den "Länge, rödskägga de Finnen till Skrifbefader." Det var ingen finne, han var en gammal repshagaregesväll från Vimmerby en första klass bandfångare, som levde till stor del på bänders Enfalde. Magiska konster kände han intet det minsta till. Såvitt jag och flera med mig kunde förstå. Jan Nilsson hade 6. Barn.

3.)

ACC. N:R. M. 7022:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2. pojkar och 4. flickor. Bråda pojkarna
voro duktiga jordbrukare, men den yng-
ste Johan var tillika god timmerman,
men liksom fadren späckad med ävra.
Johan for om våarna åt Stockholm och
fick arbete hos byggmästare, som bygg-
de villor ute på landet. En vår fick Jo-
han ett längre timmerarbete på en stor
Ladugård i Tingåkra i Södermanl. Där blev
han förälskad i en fattig, men vacker och
synerligen arbetsam flicka, som besva-
rade hans kärlek och som förlovade
sig. Johans kamrater, här ifrån orten,
na prisade högt den duktiga bösen
och Johan och Hans Frida voro över-
lyckliga, men märk, han var fattig
och detta föll inbet. "Fader Jan" i små-
ken. När sänen kom hem om hösten

4)

ACC. N^oR. M. 7022:4.LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

berättade han allt för föräldrar och nyskan.
Men Jan Nilsson sade: "Hea har inga pengars
kammer allri in i nån Gård, & du ska
bli bände, som jag & intet skämma ut din
släkt; kanske när allt kommer te sin
rätt, så ä dä ej Tattarkona du råkat
ut för & ha har "Förgjort dej majke. Men
"Tattarkona" var för hårt för Johan att
höra sägas om sin hjärtans kära. Han ha-
de förgripit sig på sin fader om intet Ja-
hans bröder Ludvig gått emellan. Johan
hade 3 sparbanksläcker om 1000 kronor
vardera; det var hans "frängapengar",
som han hjänt sig i sanning bra den
tiden. Han tog läckerna packade sin
koffert, och gick till grannbanden Os-
kar Örlandsson och bad honom köra
sin koffert till Örebro järnvägsstation,

5.)

ACC. N:R. M. 7022 :5

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

men själu gick Johan till Pastorserpedi-
kionen i Sölghult för att erhålla utflyt-
ningsbetyg, han tänkte för alltid för-
ena sig med sin käresta. När Oskar
Erlandsson kom för att hämta koffer-
ten var den inslöst. Johan reste från
Målerås till Örrefors för att fortsätta på-
den, men fann inslöst koffertten där. Så
vände han åter hem. Från den stunden
började han bliu dyster och grubblande,
småpratade för sig själu, tog sig mat
i ett knyke då och då och lägs kalla
vinkren i hölador eller på torpstäl-
len, men betalade alltid för sig. Sin flä-
kas porträtt bar han skädes på sig. Så
gick vinkren och en del av våren till
tiden "Tredje Bändagen" på sammaren.
Så kom den "Länge, räddhäggede Fimur"

6.)

ACC. NR. M. 7022:6.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

till "Fader Jan" i Smedstorp. Så blev det värre än hittills. — Plåt hade blivit gott om Johan fått följa sitt eget val; men i det låg fall var det Faderen, som grävde sin sants grav. "Länge, räddskäggade Finnen" sade. "Si det tycker jag att Fader Jan borde förstå, att Fäsen "Gatte mer" Johan, då det inte blev gifte utan dam emellan." "Ja, att kane - Fäsen gjort Luen (pojken) blycklig, då begriper jag väl, men på vad sätt tror du ha har sänkt honom?" Sporde Jan Finnen. Senne svarade; "Johan är nerstätt i en Myrstack på "Fader Jans" ägor. Fäsen har rest hit i hemlighet och gjort det; men "Fader Jans" ägor äro stora och myrstackarna förvisso många, & då blir inte lätt att finna i vilken Myrstack han är sänkt."

"Fader Jan" vi måste börja redan i dag" sade den föregifne Finnen. "Kan vi då i då, då ä treåböndan?" Sporde Jan Nilsson. Förvissa kunna vi det, sade Spjuvern. "Fader Jan låter laga oss en duktig maträck och li-
ket vitt och så i flaskan, det är allt vi behö-
ver. Så går jag först och undersöker myr-
stackarna, och Fader Jan bänder sen eld på dem, det är nödvändigt. Den Spju-
vern ville först äta och rupa på bon-
dens behållnad, sen ville han hava
roligt av hans godtragenhet. Snart
råk en myrstack här och en där. Folk
gick efter på lur och lyssnade och släckte
stackarna, ty det var att befara att skog-
eld kunde utbryta i den varma sam-
maren. Fram emot affaren kom "Lödskäg-
get" emot Jan och var i handen 3. flottiga

8.)

ACC. NR. M. 7022:8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sammankbundna spelkort. "Funnit, Funnit!"
rybblelade bedragaren. "8. Fusa, du ä säker!"
sade Jan Nilsson. Så gingo dom då
hem. Efter att fått ett par luktiga kaffe-
gökar, så kom Finnen och Jan Nilsson
ut och kände opp en eld på vägen nära
Fähuset. Där skulle bröllyget brännas. Fin-
nen kastade det i lågorna, om några
ögonblick smalt det till, som ett börskast
och eld och bränder slungades om-
kring, det var en lindrig dynamitlös-
ning, som spjurn slungade i lå-
gorna. "Du då vå då som göra rusen!"
sade Jan Nilsson. "Var vitt säpa!" sade
Finnen och strök skrattande sitt långa,
röda, skägg, men bortan Fähusknutar-
na spejade vi ungdommar. "Men Nu
Fader Jan ha vi en kvistig fråga oläst!"

9.)

ACC. N:R. M. 7022:9

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

"Se kära va kan då va?" Frågade Jan Nilsson. "Ja, ser" Fader Jan, vi måste låsa fäen ifrån gården och invid vägen rökbasta, men vi dröja därmed till morgon." "Ä" då tvanget att knävla ska bli ej basta?" Sparde Jan Nilsson. "Ja, då är tvanget; för att han ska bli klar och ej vända åter till gården." sade svjurnen. Sen gingo dam mot hemmet. Men Jan sade, "Låt in fäen i krokhuset basta, så ja slipper honom här i mi basta." "Ska ske i morgon," sade fännen. Sen gingo dam in, och vi återvände mot våra hem. Ty vi hade rätt skattat i smyg den sänklagen, så mycket vi ville. Då tillsade vi våra pojkar småpojkarne att vi skulle vara tidigt vid bastan på morgonen. De skulle ett par pojkar krypa upp på gälden

10.)

ACC. NR. M. 7022:10.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

i bakst där snickarvirke lågi bork. Det
var ju en lämplig plats att lysna i
den mörka bastun. Mycket riktigt, tidigt
på morgonen komma "Finnen och Jan".
Sam gingo in bastun och släta dörrarna till.
Den kröpa dam in i "Gruvan till Elgven"
och mumlade och läste, men vad de sade,
det hörde inget pojkar på "Gälden," men
när dam fin satiga komma ut ur "Gru-
van," så sade Finnen, "Nu kan fader Jan
va trygg för att Jan håller till goda med
denna plattan." "Ja har du sagt att, så
likar jag på att," sade Jan Nilsson. När
dam komma ut, så mätte Jan små-
pojkaras närvara och sporde, "Skä-
ja gå & driva iväg smålarna?" Så
behöver inget fader Jan, för inget för-
står dam och inget lär dam." Den sade

11.)

ACC. NR. M. 7022 : 11.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Finnen, "Hooppas" Fader Jan inne i nu är
för nygg mot mig när vi nu skolapil-
jas. för jag har gjort Fader Jan en stor
tjänst: "Ja, ä inte knorrer de kan du
lita på" sade Jan, tog fram och lunnade
Finnen en so-kraning och i halvtopp bräna-
vin. Trots solet så sken Finnen oppran
en sol i ansiktet. och vem undrar på
det, att en skojare gläds, när han lyckas
bedraga någon. Sen gick den förmen-
ke finnen. (Replagaregetallen.) Finnen
sitt första torpsstuga, så tvättade han
solet av sig. köpte sig starkt kaffe &
drack "Kaffegökar" och sen bar det i-
väg på kramen tills han fann ett
annat lämpligt operationsfält. —
Sen bedragne bonden blev av skojaren
ombalad och utskrattad i varje stuga
han besökte.

12.)

ACC. N:R. M. 7022:12.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Men tiden gick och spackars Johan
blev allt mera tungsint och dyster.
Det var inte svårt att se det, att han
stod hårt nära vansinnets gräns.
Jag var hos Jan och hjälpte till med kök-
arbetet. Jag hade bästis med ha-
nan, men ville jag låtsas se hans
förlövning eller påträttet av hans
flicka, då gick han och mumlade o-
sammankhängande ord och gick ut
vägen. En gång voro Johan och jag
ensamma. Så sade jag "Gå mycket
förtrände kan du väl hava för mig
att du säger mig varför du är så led-
sen, du, nam förr var en glad pojke."
Så suckades han tungt "Om jag blott
vore hos Frida." Så sade jag, säg mig
din flickas adress; och jag går i god för

13)

ACC. NR. M. 7022: 13.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

all Ni skall få träffa." Så sade han, och knöt handen mot hennel och sade, Förbannade äro de djävlarne därhemma och värre bli di, om han kommer, så du ska insett skriva till henne!" Senna utsaga röjde inset en vursinnig människas utsaga. Han bildligt talat, han verkade, som den "Vingstäckta" fågeln, som vill höja sig men vingarna vägrar att göra sin tjänst. — En morgon i slutet av september när dom vaknade, var Johan försvunnen. Ingen visste vad. Han låg ofta i höladan. Han hade 300 kr. inliggande, dom hade han tagit, satt på sig snygga kläder; packat sina arbetskläder och ren sin timmermansko. Allt sökande var förgäves. Om han varit eller gått visste ingen; men ansides fanns

14.)

ACC. N:R. M. 7022:14.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

han inuti en skog å "Skellby kungs-
gård" nära Kalmar. Där hade han fäkt
lite skog och byggt sig en kolarkoja,
men ingen spis. Han hade några gårn-
er varit till en affär och handlat mator-
ror och kunn. Som tyckte att han verka-
de ovanligt sluten och beslöt skug-
ga honom. Så kom de honom där.
Han var bagen opp till ålderdoms-
hemmet där stades och fick mat och
vila ordentligt. Vid tillfrågan vad han
hette och varifrån han var gav han
tydlig besked. Som satte sig i förbind-
else med Pastorsexpedienten i Högbo
och dessa i sin tur med föräldrarna.
Brodern Ludvig hemtade honom, bet-
lade å ålderdomshemmet och den lilla
mängd skog han fäkt till sin bostad.

15)

ACC. N.R. M. 7022 : 15.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Nu var slacker Johan åter i hemmet.
Han var nu både kroppsligt och själs-
ligt nerbruten. Man skulle väl tänkt
sig att föräldrar och nyskan bort inse,
att Johan bekänt komma under sakkun-
nig läkares vård, men de voro så be-
härskade av Övertra, att fadren åter
började se sig om efter "Länge, råddhög-
ga de finnen". Men denne Storskajare
drev hela Småland omkring, så det
dröjde till nära slutet av November
innan han en lördags, eftermiddag
anlände till Smedstorp, för att, som
han trodde åter spräcka sin börs &
flaska, men det slog delvis fel för be-
dragaren. Förstänkels ljus återvände
stundtals för Johan, och den gång-
en lade han ett strek i Finners räk-

16.)

ACC. NR. M. 7022:16.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ning. Den föregivne firman fick åter
en god matsäck och ett halvtys bränn-
vin av "Fader Jan". Han skulle nu på
natten gå till Sölghultskyrkas griftgård
för att skaffa ingredienser till apotek-
medicin åt den "Förgjorde". Men firman
gick till Rydefors glasbruk $\frac{1}{2}$ mil från
Smedstorp. Där var han på söndagen
ut och köp och vände åter till Smeds-
torp på söndagskvällen; där han
lämnade en medicin; som han till-
gaf och sade; "Nu fader Jan äro vi
säkra på att Johau inom kort bli-
frisknar". På måndagsmorgonen ville fir-
man fortast, möjligt, komma ifrån
Smedstorp. Ty hur det var, så böjde väl
"marken bräuna konanans under fötterna".
Jan Nilsson sade till Johau. "Nu får jag den

17)

ACC. N:R. M. 7022 : 17.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

na gång å dia pengar, he & betala Konam
med för rätt besvär; eller du kanske vill
ge Konam att själv?" "Konan ska få sin
rätt mä samma", sade Johan. Så gick han
ut i förstugan och fick fatt i en stor ny,
mörkeshafvels drämd Finnens i skallen
så han stöp; som en droppe & skofveln
sprack mitt i. När Finnen äter kammit
till saut smäg han sig ut och gick för att
aldrig mera vända åter till Smedstorp.
Men Johan var försvunnen. Under natten
hade libet små fallit. Man följde Johans
spår till byvägen, men förlorade dem
där. Han hade gått ner i en hage, som
gränser till "Smedstorp-Man"; där hade
han gått in bland unggranar och hängit
sig i sin Livren i en rätt liten gran. Åh;
Jag högg samved åt Jan Nilsson cirka

18.)

ACC. N:R. M. 7022:18.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

250. m. från plattan, men bodde då hos min
moder i Krokshult. Framåt 71⁰⁰ tiden på
måndagen fick jag höra ivrigt talande
röster där i grändungen. Jag gick dit,
och det var, som det var. Jan grät, som
ett hårt piskat barn och sade: "Nu har jag
Johan där för allt vad jag kostat på
honom du Carl!" "Farbror Jan", svarade jag,
"Inket vill jag lägga sten på eder bödda,
men fakka är, att hade Johan fått följa
den böjelse, som Skaparen merlagt hos
oss människor, så hade han nu varit
lycklig familjefader." — "Urus föga a-
nade jag då, att jag inom kort skulle
fylla en del, Vada över samma mörka vat-
ten, som Johan. Det är inglunda mitt
berämn, att jag hårdade ut. Han, som
leder våra äden hade väl så beslutat att en

19.)

ACC. N:R. M.7022 : 19.LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

det spröda leret forma ett kärle efter sin vilja. Detta tror jag och Tackar för. Ty även denna morgon möts jag av den gamla, men evigt nya hälsningen "Min näd är varje morgon ny." — Jag var en av de G. Unglingar; som var yttan till graven på Älgshults gamla griftegård, där han nu vilar till roft. — Påföljande vår sålde Jan gården i Åmestorp och köpte en gård i min födelseby Bräkshult. Men då inträffade med Jan Nilsson, vad sällan brukar hända med gamla, hädda, syndare. Han genomgick en djupgående, redlig väckelse, och blev helt förvandlad i sitt sinne. Alla, som kände gubben började älska honom. Och hans själarörjare, sade vid hans grav: "Kärle all, så är jag viss om att vi få minnas gamla Jan, som en av dem, som kom fram i 17de hundra-

20.)

ACC. N:R. M. 7022:20.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

man; ett bevis på att Gud här emot ängstful-
la syndare i alla åldrar." Hans minne blev
lyst till sist. Han dog 1916. — Nu borde helt
berättigat frågas huru jag kan veta allt
detta, så här då mitt kvar. Jag var nke
i världen, som kallare i G. d. s. men vände
åter och lärde kola hos "bror må Kroken", men
han hade nu rest till Värmland. Ett år där-
efter kolade jag vid Hinsthults Gods i Kråks-
måla socken; och bodde hos Erikas Gu-
stava Jansson under julferien. På e. m.
dagen andre dag jul kom "den länge
rödskeggade Finnen" in till oss; just
då vi skulle dricka vårt eftermiddags-
kaffe. Jag borde väl också tagit mig
en sup i kaffet; ty den förminste Finnen
sade: "sådana göthar, som gala mitt i
vintern, men dom äro inket till för fat-

21.)

ACC. N:R. M. 7022:21.LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ligt folk," "Åtminstone inset för sådana
bedragare, som du är," svarade jag. "Finnen
sade, vet Ni vems Ni talar till; jag borde
"Gåtta mer." "Låt gå, men då råttar jag mer
dig ett strå vassare, än när du fick
skoflen i skallen därborta hos Jan i smed-
torp." "Va, Va, Va, vet Ni om det?" "Mer än som
han vara dig nyttigt" svarade jag och tillade
"du får nu välja på ett ordentligt kock-
ströyk eller en kaffehalva om du ordent-
ligt talar om dina bravader i smedstorp, men
jag vet nämligen mycket i förväg så gäver
du får du skylla dig själv." Bedragaren tale-
de verkligen om allt, som det kungävt och jag
höll mitt löfte. Sen den dagen har jag icke
sett "Finnen" (repstlagargesäden.) Men några år
därefter tillkännagav en tidning att man på
en höst skulle funnit honom hängande med en
snara om halsen. ("Gud, Låter icke gäcka sig, ty vad
människan när får han skörda.")

ACC. N:R

M 7022: 99.

Landskap:

Småland.

Upptecknat av:

Carl Viking.

Härad:

Uppsvidinge.

Adress:

Tursåkra, "Kråksmåla.

Socken:

Ålgshult.

Berättat av:

Carl Viking m f.

Uppteckningsår:

1940.

Född år

1874.

i

Ålgshults socken.

N:o 1. "Finnen och Jan" skiljast vid Kråksmåla Rast.

Minnesbeckning.

"Länge, Rådskägg-
ga du, Finnen!"

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV